

Faka'auha 'o e veve meí he ngaahi falemālōló (sewage)

Ko e hā 'a e me'a 'oku tu'u fakatu'utāmaki?

'E ala maumau ho'omou fa'unga fakatafenga veve meí he ngaahi falemālōló 'i ha hoko 'a ha fakatamaki fakaenatula pe me'a fakatu'upakē 'oku hoko. 'Oku 'uhinga 'eni 'e 'ikai ke ke lava 'o faka'aonga'i ho'o falemālōló kae'oua kuo fale'i atu 'e ho'omou kōsilio fakakolō 'oku malu ke toe faka'aonga'i ia.

Kapau kuo maumau ho'omou fa'unga fakatafenga veve meí he ngaahi falemālōló, 'e fiema'u leva ke ke faka'aonga'i ha falemālōló fakataimi kae'oua kuo fakalelei'i ia.

Ko ha fakahinohino ki he ngaahi falemālōló fakataimi

Faka'aonga'i ha toilet kemikale pe falemālōló 'e lava 'o hikihiki holo kapau 'oku 'i ai, pe fa'u ha falemālōló fakataimi.

Ko e founa hono fa'u 'o ha falemālōló fakataimi - 'i fale

Tui ha kofunima ke faka'ehi'ehi meí he 'uli siemú (contamination) pea muimui ki he ngaahi sitepu ko 'eni:

1. Tāpuni'i 'a e housi vai 'i mui 'i he tangikē vai 'o e toiletí (cistern).
2. To'o 'a e tāpuni 'o e tangikē vai 'o e toiletí pea ngāue'aki ha koniteina ke tou'aki 'a e vai meí he tangikeé ('oku lava ke toe faka'aonga'i 'a e vai ko 'eni.) Kapau 'oku ngāue'aki ho'omou vai na'e tuku ki ha me'a fakatu'upakē, tānaki ki ai ha bleach kimu'a pea toki inu, 'o hangē ko ia 'i 'olungá.
3. Ngāue'aki ha koniteina, to'o ki tu'a 'a e vai 'i he loto poó pea faka'auha 'a e vai ko 'eni.
4. Ngāue'aki 'a ho'omou falemālōló lolotongá, pe ko ha kane. 'Aofi'aki 'a e loto poó pe kané ha tangai veve milemila matolu.
5. Fakapapau'i 'oku 'ikai ke 'i ai ha ngaahi fo'i ava 'i he tangai veve milemilá koe'uhí ke 'oua na'a mama ki tu'a.
6. Fa'o ha pepa kuo 'osi momosi 'i he takele 'o e tangai ke ne tānaki 'a e tu'uofi.
7. Tukupi 'a e tāpuni 'o e poó pe 'ufi'ufi 'a e kané 'i he taimi 'oku 'ikai ke faka'aonga'i ai.
8. Lingi ha vaeua'i ipu bleach ki he tangai tānaki'angá 'i he pongipongi kotoa pē.

Ko 'ene vaeua pē 'a e tangai:

- Tui ha kofunima ulapa.
- Nono'o 'a e kongá ki 'olunga 'o e tangai pea to'o tokanga ia.
- Tanu 'a e tangai 'i tu'a. 'OUA NA'A TANU 'I HE NGOUE VESITAPOLÓ.
- Kia kinautolu 'oku 'ikai ha feitu'u ki he ngoué, 'oku totonu ke fa'o 'a e tangai ki loto 'i ha pini veve teke (wheelie bin) kuo fakataumu'a ki ai. 'Oku totonu ke 'ufi'ufi 'a e pini ko 'eni 'aki ha tāpuni, pea 'aofi ia 'aki ha 'aofi milemila 'e 'ikai mama pea tuku 'eni 'i tu'a, 'a ia 'e lelei kapau ko ha feitu'u malumalu ia kapau 'oku malava. 'Oku totonu ke fakamama'o ia meí he kakaí pea kuo pau ke tohi'i mahino ai 'a e "for infectious body waste only" (ki he veve pē meí he sino 'o e tangatá 'oku ala pipihi).

Founga 'o hono ngaahi 'o ha falemālōlō keli loloto (longdrop toilet) - 'i tu'a

- 'OUA NA'A KELI HA FALEMĀLŌLŌ KELI LOLOTO 'I HE NGOUE VESITAPOLÓ PE OFI KI HE NGAahi MA'U'ANGA VAÍ.
- 'I ha konga 'atā 'i tu'a, keli ha luo mita 'e taha 'a hono lolotó.
- Fa'u ha hekeheka'anga meí ha ngaahi lau'ipapa.
- Ko e taimi kotoa pē 'oku faka'aonga'i ai 'a e falemālōlō keli lolotó, tanu 'a e tu'umama'ó mo e tu'uofí 'aki ha kekekele pe 'ufi'ufi'i 'a e ngutu'i luó.
- Ke fakasi'isi'i 'a e ngaahi nanamú mo e fanga langó, laku ha me'i efuefu'i laimi ki he tō ngoué, faito'o fana 'inisēkite pe kemikale fakama'a ki he loto luó.
- Ngāue'aki 'a e falemālōlō keli lolotó kae'oua kuo a'u hake 'a e tu'umama'ó mo e tu'uofí ki he milimita 'e 300 meí he ngutu'i luó (fukahi kekekelé).
- Fakafonu 'a e luó 'aki ha kekekele pea keli ha falemālōlō keli loloto fo'ou.

Ngaahi fale'i mahu'inga ki he mo'ui lelei

Fanofano mo holoholo'i ho ongo nimá 'i he taimi kotoa pē hili hono faka'aonga'i 'o e falemālōlō pe fakahoko ha ngāue ki he tu'umama'ó mo e tu'uofí.

Fakangatangata 'a e tokolahi 'o e kakai 'oku nau fakahoko ha ngāue ki he tu'umama'ó mo e tu'uofí - fokotu'u ha mēmipa 'e taha 'o e fāmili ke ne tokanga'i 'a e tānaki mo hono hua'i 'o e veve ko iá.

'Ufi'ufi'i 'a e ngaahi koniteina mo e ngaahi luo kotoa pē ke fakasi'isi'i 'a e nanamú mo e fanga langó.

Fakafanongo ai pē ki ho'omou letioó ki ha ngaahi fakahinohino, fakamatala mo ha fale'i.

- Newstalk ZB HB 90.3FM pe 1278AM
- The Hits 89.5FM (Wairoa 99.7FM)
- The Breeze 97.5FM
- More FM 'i he 88.7FM
- Central FM 'i he 106FM pe 105.2FM (Dannevirke)
- Wairoa 88FM
- Radio New Zealand News 630AM pe 101.5FM
- RadioLive 106.3FM & 1368AM
- Radio Kahungunu 765AM & 94.5FM

Ki ha fakamatala lahi ange

Vakai ki he www.ourhealthhb.nz pe telefoni ki he fika 06 834 1815